

Petdesetletnica c. kr. državne višje realke v Ljubljani.

C. kr. državna višja realka v Ljubljani je praznovala letos 4. oktobra, na imendan Njega Veličanstva cesarja Franca Jožefa I., petdesetletnico svojega obstanka. Iz zanimive zgodovine tega domačega kulturnega zavoda, katero je za to priliko prav skrbno in pregledno sestavil profesor dr. Binder¹⁾, posnemimo nekatere črtice!

Ministrski odlok z dne 12. julija 1852, št. 5365 je poklical zavod v življenje. Bila je to zaenkrat le popolna nižja realka. Knezoškof Wolf ji je prepustil prve prostore v licealnem poslopju, v sobah, v katerih so se učili dotlej njegovi bogoslovci. Duhovnika Mihaela Peternela, tedaj kapelana v Vodichah, pa so poklicali za prvega (provizoričnega) direktorja zavoda. 4. oktobra l. 1852. so novo šolo slovesno odprli. Ravnatelj Peternel je v navzočnosti ces. namestnika grofa Chorinskega, ces. nam. svetnika grofa Hohenwarta, gubernialnega svetnika dr. L. Ladniga, mestnega župana dr. M. Burgerja in drugih gostov zbranim prvim učencem in učiteljem govoril fulminanten govor. Vodilna ideja mu je bila ta, da je dežela Kranjska hvaležna Nj. Veličanstvu za ustanovitev novega zavoda, da pa je bila takega zavoda tudi potrebna in — vredna. Zakaj se ne bi našemu ljudstvu odprle poti tudi do tehničnih znanosti? Ali smo Kranjci tako pod nič na svetu? Ali nimamo svojega Valvazorja, svojega Herbersteina, Linharda, Zoisa — celo vrsto slavnih mož? Zakaj bi ne bilo mogoče, da dobimo tudi svojega Saveryja, Papina, Fullona, James Watta, Morseja? — Ali pa se bomo morda učili tehničnih in mehaničnih vednosti brez praktične koristi, češ: saj Kranjec, Slovenec si tako nikamor ne upa: on je kot priklenjen na svojo rodno grudo? Toda kdo nam oponašaj to zadnje! Ali jih ne vidite Slovencev, Kranjcev celo v pragozdih ameriških in v peščeninah in puščavah vroče Afrike? Oznanoavci sv. vere med divjaki: Friderik Baraga in njegovih šest tovarišev (Fr. Pirc, Andr. Skopec, P. Oton Skola, Ign. Mrak, Jurij Godec) — ter dr. Ign. Knoblehar in njegovi bratje (Martin Dovjak, Jan. Kocjančič, Matija Milharčič, Jernej Mosgan, Oton Trabant in obrtnik Ant. Knavs): ali niso bili to naši ljudje? Nič strahu: Naše ljudstvo je nadarjeno in pogumno; zato je prav, da se od merodajnih strani čimbolj poskrbi za razvoj njegovih duševnih sil. — Šola se je začela z 204 učenci; od teh jih je ostalo koncem prvega šolskega leta 184. — L. 1863. 5. oktobra je najvišji odlok odločil, da se nova ljubljanska nižja realka prične počasi razširjati v šestrazredno višjo tehnično srednjo šolo,

in s šolskim letom 1871/72 je bil dan začetek moderni sedemrazredni realki. Prostori, v katerih je bila naseljena ljubljanska realka, so bili v licealnem poslopju in pozneje deloma v Mahrovi hiši, dokler ni kranjska hranilnica l. 1874. dozidala novi ustanovitvi sedanjega impozantnega poslopja (glej sliko na str. 697). Vseh učencev je bilo vpisanih na zavodu v petdesetih letih 5453; 745 jih je absolviralo z maturo, ki je bila uvedena za avstrijske realke v šolskem letu 1868/69., drugi so ali pomrli ali izstopili in se posvetili drugim zvanjem pred absolutorijem.

Najzanimivejša prikazen v celi petdesetletni zgodovini ljubljanske realke je vsekako njen prvi ravnatelj, duhovnik Mihael Peternel. Ta je bil eden tistih mož, ki se vsled jecklene pridnosti in vztrajnosti odlikujejo povsod, kamorkoli stopijo. Čudovito je, koliko je Peternel dosegel na polju tehničnih znanosti kot — samouk! In koliko je storil v osmih letih kot ravnatelj za zavod, ki je bil izroččen njegovi skrbi! Vsekako mora ostati njegovo ime na vse čase z zlatimi črkami zapisano v analih ljubljanske realke in sploh našega kulturnega življenja.

Porodil se je¹⁾ Mihael Peternel 22. novembra l. 1808. na Lanišču v soseski Nova Oselica, sodnjem okraju škofjeloškem. Stariši so mu bili dovolj imoviti. (Njegov stari oče je izdeloval izvrstno platno in kupčeval z njim tja do Trsta.) Šolo je obiskoval najprej v Idriji (od 1818—1821), potem v Gorici (1822), kjer je pričel tudi gimnazijske študije, katere je nadaljeval v Celovcu (1823) in dovršil v Ljubljani (1824—1829). Potem je vstopil na ljubljanskem liceju v tedanjo takozvano „filozofijo“ (sedanji VII. in VIII. gimn. razred). V „filozofiji“ je s posebnim veseljem študiral matematiko in prirodoslovne znanosti. Učitelj v matematiki mu je bil strokovnjak Schulz pl. Strassnicky, v fiziki pa prof. Kersnik. Peternel se je odlikoval pri obeh, in učitelja sta izkazovala njegovim zmožnostim za prirodoslovne vede posebno zaupanje. Tako je izročil prof. Schulz svojo izdajo Vegovih „logaritmov“ učencu Peternelu in njegovemu sošolcu ter tako-rekoč tudi rojaku, poznejšemu našemu slavnemu matematiku, Fr. Močniku — v pregled. Kersnik pa mu je dovoljeval, da je ukaželjni in nadarjeni učenec, kadar se mu je zdelo, sam eksperimentiral s šolskimi fizikalnimi aparati. — Po dovršeni „filozofiji“ je šel Peternel v bogoslovje, katero je dovršil v letih 1831—1835. V mašnika posvečen je nastopil l. 1835. pot dušnega pastirstva. Najprej je služil kot subsidiarij na Dobrovi pri Ljubljani, potlej v Moravčah do l. 1839., potem je kapelanoval v Poljanah nad

¹⁾ Geschichte der k. k. Staats-Oberrealschule in Laibach. Festschrift zur Feier des fünfzigjährigen Bestandes, verfasst von Dr. Josef Julius Binder. — Herausgegeben von der Direction. Laibach 1902. — Buchdruckerei von Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

¹⁾ Vsi naslednji podatki so takisto posnetek iz citirane dr. Binderjeve „Geschichte der k. k. Staats-Oberrealschule in Laibach“ etc.

Škofjo Loko do l. 1843. Svoje znanje in ljubezen do njega je nosil s seboj, koder je hodil, pa se je o prostem času še izpopolnjeval v svojih priljubljenih predmetih ter po okoliščinah poučeval tudi druge. Tako je l. 1843. kot kapelan v Poljanah ondotno ljudstvo lepo poučil in pripravil na popolni solnčni mrk, ki je bil tistega leta, in je to nebesno prikazen ž njimi opazoval. — Kot poznejši duhovni pomočnik v Šmartnem pod Šmarno goro (1843—1850) je prvi opazoval na Šmarni gori takozvani ogenj sv. Helme, in v Vodica, kjer je služil do l. 1852., mu je prišlo na misel, da bi po telegrafu, ki ga je sam napravil, zvezal Vodice z Zapogami ter se tako pogovarjal z ondotnim kuratom, kar mu je pa gosposka prepo-vedala.

Kot vodiškemu kapelanu je došel Peternelu 19. julija l. 1852. poziv, da prevzame ravnateljstvo na novoustanovljeni ljubljanski realki. Peternel, ki je bil že leto poprej, v juniju l. 1851., napravil državne

Mihael Peternel.

izkušnje iz naravoslovnih predmetov za popolne nižje realke, se je odzval temu klicu, katerega je povzročil največ bivši Peternelov tovariš, c. kr. šolski svetnik dr. Močnik. In boljšega moža niso mogli postaviti na to mesto v tedanjih okoliščinah! Peternel se je s celo svojo dušo zavzel za prospeh svojega mladega zavoda. Podvojil je svojo pridnost, poglobil svojo iznajdljivost, noč in dan je delal kot učitelj, kot voditelj — pa tudi kot mehanik, ki je na svoje roke izdeloval potrebnih priprav za pouk, ki jih je potreboval pri fiziki, kemiji in naravoslovju. Bil je poleg vsega drugega sam tudi mizar in strugar in kovač — vse za svojo realko. Pri tem pa je še utegnil baviti se z najrazličnejšimi mehaniškimi problemi, načrti in podvzetji v mestu in drugod: kajti izpraševali so ga za svet pri postavljanju mlinov in pri tovarniških zgradbah, pri izboljšavanju mestne razsvetljave prav tako, kot pri zidanju kozolcev in hlevov in hiš po deželi.

Razume se, da je bil direktor Peternel v svojih strokah izvrsten učitelj. Njegov nauk ni bila sama teorija, marveč teorija praktično uporabljena. V teoriji in praksi je podajal svojim učencem toliko, da bi jim tedaj ne mogla mnogo več — politehniška visoka šola.

Zastavil je tudi pero in spisal v letnih poročilih realkinih več temeljitih člankov v nemškem, enega v slovenskem jeziku („Imena, znamenja in lastnosti kemiških pervin.“ — 1861/62.). Njegov spis „Geographische Skizze des Herzogthums Krain“ (1854/55 in 1855/56) je stavil dunajski profesor Simony svojim učencem ponavlja za zgled, kako treba pisati zemljepisne sestavke. Znamenit je tudi Peternelov življenjepis o Juriju baronu Vegu Letno poročilo 1853/54) ter njegova študija „Schule und Leben“ 1857/58 in 1858/59). L. 1856. je sestavil tudi slovensko terminologijo za geometrijo in nekaj pozneje skupno s katehetom profesorjem Ant. Lesarjem za kemijo. To smemo imenovati silovito pridnost in delavnost pri možu, ki je imel kot direktor mladega zavoda črez glavo uradnih in drugih poslov.

L. 1860. je izročil Peternel realčno provizorično vodstvo v roke stalnega direktorja Rudolfa Schnedarja. Toda sam je ostal na zavodu kot učitelj še 14 let. S 24 službenimi leti je šel 66letni starček l. 1874. v pokoj. A tudi v pokoju je še najraje študiral in eksperimentiral. Posebno rad se je zatapljal v svoji starosti v zvezdoznanska in mikroskopična raziskavanja.¹⁾ Pa tudi drugi odseki znanosti so ga zanimali še starčka. — 6. avgusta 1884. je sklenil svoje delavno življenje. Hvaležnosti je za svoje delo vžil malo. No, zdaj ob petdesetletnici zavoda, kateremu je razplamtel mlado življenje, se je spomnil njegovega imena realski učiteljski zbor ter je predložil po iniciativi profesorja Fr. Levca mestnemu občinskemu svetu prošnjo, da bi se nova ulica za deželnim dvorcem (zveza med Gosposkimi in Vegovimi ulicami) poleg realke imenovala Peternelova ulica. Občinski svet je tej prošnji ugodil.

Vsekako zasluži tak mož, da se njegovo ime ne zabriše v srcih potomstva! Dr. M. O.

Fran Ondříček, slavni violinist, je meseca oktobra zopet koncertiral v naših krajih. — Bil je v Celovcu, Beljaku, Ljubljani, Novem mestu, v Trstu, na Reki in v Mariboru. Spremljal ga je pianist Josip F a m ě r a. Pri ljubljanskem koncertu sta sodelovali tudi dve domači moči: Altistinja slovenskega gledišča gdč. Marija G l i v a r e c je pela krasno romanco iz opere „Mignon“ in nekatere hrvaške pesmi, baritonist g. Karol K r a l pa prolog iz Leoncavallove

¹⁾ Tukajšnji knezoškofijski dijaški zavod „Alozijevišče“ hrani po Peternelu lepo dedščino: dragocen, izboren mikroskop. — Kanonik Ivan Sušnik pa ima iz njegove zapuščine več knjig matematiške in fiziške vsebine, ki vse kažejo, kako temeljito je študiral: po knjigah je namreč vse polno opazk in glós iz njegovega peresa. Dr. M. O.